

Filharmoniška družba v Ljubljani pa slovenski narod.

Spisal slovenski glasbenik.

Filharmoniška družba v Ljubljani je od 16. do 19. maja t. l. jako šumno praznovala dvestoletnico svoje ustanovitve. Nemški listi vseh strank so o tej priliki slavili pomen družbe za širjenje nemške umetnosti in nemške zavednosti sploh, slovenske novine pa so komaj omenile to slavje. Mislim pa, da nas sili obstoj take glasbene družbe v našem središču k premišljanju o njenem pravem socialnem pomenu in vplivu, in sicer tem bolj, da popravimo trditve v spomenici, katero je družba o tej priliki izdala.¹⁾

Vsak omikanec je gotovo prepričan, kako blagodejno vplivajo na vzgojo naroda glasbena društva, katerim je nalog, da ga seznanjajo z glasbenimi umotvori prejšnjih in sedanjih raznorodnih umetnikov ter da mlajši zarod uče, kako si je pridobiti spretnost in razum za glasbeno proizvajanje, ki nam vedri um in blaži srce. Umetnost, in tudi prava glasbena umetnost ne pozna sovražnega razločka med narodi. Omenjena družba se hvali, da je izvrševala obojni stavljeni si poklic.

V spomenici se navaja, da je družba nastala po italijanskem vplivu in vzoru, da je početkom le sodelovala pri raznih viteških in meščanskih veselicah na suhem in na vodi (Ljubljani), kasneje pa proizvajala tudi klasična dela Haydna, Mozarta, Beethovna in drugih. L. 1816. je družba ustanovila šolo za pouk na vijolini in na pihala, l. 1821. pa za petje. Družba se je razvijala bolj in bolj, njeno delovanje je sicer včasih zastajalo pa zopet vzplamtelo, sedaj pa deluje vsestransko in uspešno, čeprav nima več svojega moškega zbora in čeprav ji je slovenska »Glasbena Matica« med Slovenci njenega delokroga tla odtegnila. Družba ima mnogo članov, ima svoje goslarje, komorni kvartet, šolo za godala, klavir in petje ter svoj dom s prostorno lepo dvorano. Tako spomenica!

Ker nam je to delovanje znano iz lastnega opazovanja za več desetletij in ker se za prejšnja da točno povzeti iz spomenice

¹⁾ Die Philharmonische Gesellschaft in Laibach 1702—1902. Nach den von weil. Dr. Friedrich Keesbacher hinterlassenen Aufzeichnungen verfasst von Dr. Emil Bock. Herausgegeben von der Direction der Philhar. Gesellschaft. Laibach 1902. Buchdruckerei von Ig. v. Kleinmayr & Fed. Bamberg.

same, zato jo moramo postaviti v pravo luč brez bengaličnega ognja in brez vsakih slepil.

Resnica je samo to, da je Filharmoniška družba uspevala dobro in vplivala blagodejno le, kadar je vršila svojo nalogo brez tendenc, ki so naperjene proti interesom našega naroda.

Ob prehodu XVIII. stoletja za francoskih vojen je imela večkrat priliko, izkazovati svoja čutila za vladarsko hišo, ter prav v to dobo spadajo nekaki koncerti z boljšimi klasičnimi programi. Beethoven je poslal družbi prepis svoje pastoralne simfonije, potem ko je bil l. 1819. imenovan za njenega častnega člana. — V tej dobi se je pelo italijansko, nemško in slovensko. —

V preteklem stoletju se je družba dalje izkazovala ob času kongresa vladarjev v Ljubljani, saj je ob tej priliki plemstvo in meščanstvo dajalo lahko in rado dovolj gmotne podpore. Takrat je bil pri zavodu prvi boljši glasbeni učitelj, stari Gašper Mašek, ki je uglasbil tudi več slovenskih pesmi. —

Ko so prejenjali mastni dohodki kongresa, potihnilo je tudi skoro vse družbeno delovanje, dokler ni l. 1856. nastopil izvrstni učitelj in dirigent Anton Nedvéd, znani slovenski skladatelj. On je pevski zbor šele povzdignil na višino, na kateri ni bil ne preje ne kesneje. S svojim prijetnim vplivanjem je pridobil družbi skoro vse boljše pevce ter je, obenem glasbeni učitelj na učiteljišču, z rahlo silo napotil tudi svoje učence k delovanju. Ker je bila tako večina tedanjih družbenih pevcev slovenska in ker se je pevovodja vendar vedno čutil Slovana, spravil je na koncertne sporede tudi slovenske pesmi. Takrat je bila doba, ko bi bili Slovenci z nekim naporom in diplomatskim nastopom dobili morda družbo popolno v svoje roke, kajti Nedvéd je izprevidel, da se zavod more uspešno vzdržati samo, ako se da v njem slovenski besedi mesto, katero ji v slovenski deželi pristoja. Toda slovenski pevci so bili preverjeni, da se društveno vodstvo nagiblje le k nemškim ciljem, sodeluje pri nemških veselicah in svečanostih (ljubljsko društvo strelcev l. 1862., slavnost nemških pevcev v Draždanah l. 1865. i. t. d.), ter so raje izstopili, kakor da bi se poganjali za negotovo zmago. K izstopu jih je napotila tudi splošna antipatija naroda do društva, ki je veljalo za nemčursko. Izmed slovenskih pevcev so ostali v društvu le, kateri so morali vsled svojih gospodarjev, tako uradniki nemške »kranjske hranilnice« i. t. d. Ko tudi učiteljskih pripravnikov niso mogli več siliti k sodelovanju, je zbor popolnoma propal in društvo bi bilo

čisto zamrlo, da ga niso siloma vzdržali Kranjska hranilnica, vlada in tedaj še nemčurski deželni zastop. —

Leta 1877. je bila v društvu — zavednost, pa menda tudi finančna sila tolika, da so ves skoro dvestoletni arhiv prodali za 15 gld. a. vr. v neko specerijsko prodajalno; sklepamo, da med njim ni bilo kakih dragocenih skladb in podatkov.

Narodni slovenski pevci so se v tem času shajali v Čitalničnem pevskem zboru, ki je ob času po številu in dobroti presegal zbor filharmonikov. Zato pa nikakor ni opravičena trditev v spomenici: »1872 wurde in Laibach ein slovenischer Musikverein »Glasbena Matica« gegründet, welcher sich anfangs nur mit der Wiedergabe von Volksliedern »beschäftigte«. In der Folge kamen bald grössere Musikwerke, meist slavischen Ursprunges zur Aufführung, eine slovenische Musikschule wurde gegründet und so trat die »Glasbena Matica« in Wettbewerb mit der Philharmonischen Gesellschaft, welcher ein Theil des Bodens entzogen wurde, auf dem si gross geworden war. Unser Verein stützt sich nun nurmehr auf den deutschen Theil der Bevölkerung, aus seinen Vortragsordnungen sind die früher oft gesungenen slovenischen Chöre verschwunden.« — V le-teh trditvah je polno neresnic. »Glasbena Matica« je početkom samo izdajala slovenske, največ vokalne skladbe, torej izpolnjevala program, do katerega Filharmoniška družba nikoli niti prišla ni.

Konec leta 1882. šele je Matica otvorila tudi glasbeno šolo za gosli in klavir, živa potreba posebno za manj imovite slovenske učence, ki niso mogli plačevati dragih učnin nemškega društva in ki njegovih nemških učiteljev niso umeli. Število učencev (l. 1886. že 216) jasno kaže, da je bila ta šola potrebna, da so bili pa tudi uspehi jako povoljni, ve dobro uradni kritik J., ki je bil tačas učitelj na tej šoli, sedaj pa iz pojmljive naklonjenosti sladkoginjen opeva dvestoletne pridobitve ljubljanskih filharmonikov.

Pevski zbor »Glasbene Matice« se je iz malih prejšnjih poskusov ustanovil pravzaprav šele po razhodu Čitalniškega pevskega zbora leta 1891., in na umetniško dovršeno višino ga je dovel v čudovito kratkem času izborni vodja in harmonizator narodnih pesmi Matej Hubad. Inkriminacije filharmoniške spomenice so torej brez vse osnove. Ako bi se častna stara družba ravnala res samo po umetniških in vzgojevalnih vodilih, bi ji novo podjetje, ki je vzkliko iz najskromnejših početkov, ne bilo moglo škodovati ni najmanje. Toda vodstvo stare družbe se ni držalo teh principov, ni se brigalo za umetnost ne potrebe slovenskega naroda, ki je v deželi v ogromni

večini, ni se potrudilo za učence iz zdravega narodovega jedra, iz manj imovitih srednjih in delavskih stanov, temuč dobivalo jih je skoro izključno iz nekaterih nemških in potujčenih rodbin. — Konec takemu ravnanju tudi ni mogel biti drug, kakor da je družbeni moški zbor čisto prenehal in da je šola sploh nazadovala.

To je glasbeni vodja Nedvėd predobro uvidel že mnogo let naprej, in gola nehvaležnost je, ako se o njem, ki je resnični obstoj družbe vzdržal nad dvajset let, piše v spomenici: »Es ist nur bedauerlich, dass er nach dem Scheiden aus dem Verbande unseres Vereines, der immer treu zu ihm hielt, nicht gleiches mit gleichem vergalt, sondern geradezu feindselige Gesinnung zeigte.« —

Kako morete zahtevati, naj vas spoštuje in ceni za pravo umetnost goreč mož, ko vidi, da ste prvotno glasbeno družbo brez jezikovnih tendenc preustrojili v nekako šolo za vzdrževanje germanizatorske postojanke v deželi s pomočjo najete plačane umetnosti! Družba je postala v resnici privesek »nemškega« Turnvereina, ki ji za njene produkcije posoja svojo »Sängerriege«, družba vodi ustanovno slavje »des südmarkischen Sängerbundes« (1897), ona prepušča nemčurski dijaški zvezi »Carniolia« prostore za borišče i. t. d. — Pevske produkcije v taki zvezi so morda »völkisch, alldeutsch«, a čisto umetnostne niso in ne morejo biti.

Vsled navedenih okolnosti pa tudi uspehi glasbene šole ne morejo biti posebni, in res, razen pri nekaterih vijolinskih učencih tudi niso.

Družba izdaje znatne vsote, a pri javnih nastopih ne more pokazati iz sebe nobenega pomenljivega uspeha. Solisti pevski in drugi se vabijo tudi k manjšim nastopom za drag denar -- od drugod, orkester preskrbuje vojaška godba in lastnih godcev k orkestru se v dolgi vrsti let ni vzgojilo niti 20. Edino, kar more sama družba izvajati dostojno, so komorni kvarteti, v katerih sta seve prima-vijolist in čelist družbena učitelja, poprej je bil tudi vijolist družbeni učitelj.

Navedena dejstva nam potrjujejo sporedi slavnostnih dni sami. Iz njih naj bi se vendar razodevali dvestoletni uspehi in delovanje! Ako tendenca in moči družbe ne dopuščajo, da bi se podal tudi kak umotvor modernih slovanskih skladateljev, naj bi se proizvajala vsaj katera pesmica kakega domačega skladatelja. Nekdanji družbeni ravnatelj A. Nedvėd je skladal tudi na nemške besede — ako se že drugače peti ne sme —, njegovi proizvodi sicer niso tako dekadentni kakor Wolfovi in Rückaufovi — a sramovati se jih ni treba tudi v

koncertni dvorani ne. In Kranjec Jacobus Gallus (Petelin) ni bil Palestrini samo vrstnik po času, temuč tudi po umetnostni veljavi v večglasnih skladbah. Zakaj se ni pel vsaj kak kratek njegov madrigal? Prav zato ne, ker ga družbene moči ne zmorejo, celega mešanega zbora si pa vendar od drugod naročiti ne morejo, kakor so si z Dunaja okrog 30 instrumentalistov ter od ondi in drugod še več pevcev, ako solistov niti ne vpoštevamo! —

Vse slavje bi te najete moči torej bolje in ceneje izvršile na Dunaju kakor v Ljubljani, in makar da je družba slaviteljem plačala potne stroške povrhu! Toda vsenemška stranka, kateri se je vrgla družba v naročje, je potrebovala zopet, da se pokaže »die Oriflamme nationaler Begeisterung an der Grenzwacht deutscher Cultur, deutscher Kunst und deutscher Thatkraft.« Ta namen je sicer vodstvo družbe modro zamolčalo, a niso ga mogli utajiti tudi oficijalni vnanji govorniki in odmeval je iz vseh nemških novin. — Kranjska hranilnica, ki ima za »nemške« naprave in zavode vedno odprto mošnjo, za prava dobrodelna vprašanja pa močno stisnjeno, ista hranilnica, ki je že doslej tej družbi dajala po 3200 K redne podpore, »Glasbeni Matici« pa 400 K — in pevcem v Starem logu (Altdeutschau) tudi 120 K — je slavnostnemu odboru, ki je zvečine tudi njen odbor, izročila svoj portfelj, da stori, kar je za »völkische Begeisterung« potrebno! Tako pa smo tudi drugi Kranjci videli, kar smo že prej vedeli, da je uspeh te stare glasbene družbe v 200 letih neprimerno manjši, kakor je slovenske glasbene, posebno pevske šole v 20 letih, in umetnostni vpliv manjši, kakor je bil »Matičnega« zbora precej prvi dve leti. »Glasbeni Matici« ni nikdo zidal šolskih in koncertnih prostorov, denar si je morala v to težko izposoditi in ga mora vračati celo deželi, njene gmotne moči za javne nastope so malenkostne, in vendar je njen vpliv glede umetnostne glasbe, posebno res lepega petja prodril fenomenalno ne samo na Kranjskem, temuč po vsem Slovénskem in dalje. Stari družbi ne zavidamo velikih subvencij, saj nam ta denar tako še najmanj škoduje, ker tudi še velja: »Musik ist die edelste Politik«, a kaže se vendar, da jo je naše nemštvo sprejelo kakor potreben del svoje organizacije in da jo hoče z vsemi močmi odtegniti vplivu marazma. V to svrho je Kranjska hranilnica sedaj poleg drugega dala družbenemu zakladu in pokojninskemu zakladu učiteljev vsakemu po 10.000. K. Objavilo se je, da so znašali dohodki filharmoniške slavnosti 5849 K 50 h, stroški pa okrog 12.500 K, torej za blizu 6700 K več, s čimer je bil odbor zelo zadovoljen, saj je računil vseh stroškov na 14.000 K in je vsled

tega dobil tudi od Kranjske hranilnice 10.000 K podpore. Med izdatki je: za soliste 2860 K — za orkester 3733 K 30 h — za z b o r n e pevce 579 K 52 h, torej zneski, kakršnih »Glasbena Matica« ni izdala v desetih letih, razen ob dunajskih koncertih, ki so se pa izplačali ob sebi.

Vidimo, da gmotno zanimanje domačih in zunanjih Nemcev za slavje stare družbe ni bilo posebno ter da se je le-to zvalilo na denarni zavod, ki iz svojih, vsaj prvotno slovenskih dohodkov itak vzdržuje vse takozvano nemštvo v Ljubljani in po Kranjskem sploh, našim dobredelnim društvom pa vrže kakor v zasmeh par stotakov. Radi tega je tudi Filharmoniški družbi toliko kakor popolnoma kupil njen dom ter ji daje visoke redne in izredne podpore, kar je izrečno videti ali posneti iz vsakoletnih računov. Pred malo leti je darovala Kranjska hranilnica samo za poslopje Filh. družbi nad 70.000 K.

Nemški zavod ima torej vsega v obilici; pripraven dom brez dolga, vsa možna učila za glasbeni pouk in za koncertne nastope ter zadovoljne učitelje, ki nimajo samo lepih plač, temuč tudi gotovost, da dobe po končanem službovanju pošteno pokojnino — samo lastnih moči, nemških pevcev in neprisiljenih učencev nima!

Slovenski zavod pa, ki ima poslednje in izpolnjuje mnogo večji delokrog, ki je ustanovil šole na več krajih (v Gorici, v Novem mestu) ter bi radi tega moral imeti tudi več izdatkov, trpi ne samo vsled dolga na svojih hišah, temuč splošno gmotno bedo, ker nima zadostne zasebne niti javne podpore in ker mu nedostaje tudi moralne pomoči marsikaterih naših mož. Glasbeni učitelji, od katerih so nekateri žrtvovali čas in nenavadne izdatke za občno glasbeno izobrazbo, kakor je je ravno treba ondi, kjer se ne more za vsako stroko postaviti posebna moč, žrtvujejo res iz pravega domoljubja pri napornem pouku še svoje zdravje, ne da bi imeli trdno zagotovljeno vsaj pohlevno pokojnino, ako obnemorejo. —

Očitano se je že, da se Matične publikacije ne izdajajo več redno¹⁾ in da se tudi koncerti ne vrše več v prejšnjem redu, toda pomislilo se ni, da so Matični učitelji, katerim je oboje na skrbi, preobloženi s samim šolskim poukom, ter da je največji zadržek pri koncertih — finančni. Muzikalije in potrebne skušnje vojaškega orkestra za novejšje glasbene umotvore — in takih hoče občinstvo —

¹⁾ Čujemo, da je dotiskan klavirni izpis A. Foersterjeve opere »Gorenjski slavček«, ki ga dobe društveniki za l. 1901. in 1902.

zahtevajo izdatkov, ki jih prihodki tudi naših polnih dvoran prav navadno ne pokrijejo, zavod pa nima zaklada v to! —

»Glasbena Matica« dobiva večje podpore le od mesta Ljubljane in dežele Kranjske po 2400 K, toda dežela si po 1200 K kar pridrži za staro na »Matični dom« posojeno terjatev. — Podpore, ki jih »Glasbena Matica« dobiva, bi komaj zadostovale za redno vzdrževanje svoje šole, kajti nobena javna šola se ne vzdržuje ob sebi, najmanj pa glasbena — nikakor pa ne zadostujejo še za pokritje koncertnih primanjkljajev, za pokojninski zaklad učiteljev in obresti za stavbni kapital družbenih hiš. — Ta finančni pritisk pa ovira potrebni razvoj »Glasbene Matice«. Vsekakor mora vsaka negotovost jenjati, ako hočemo, da naša glasbena izobrazba napreduje, kar je nedvomno potreba, kajti gotovo je, da je glasbena umetnost vzgoji vsakega naroda bistveni del. Pri potrebni organizaciji za trdno gmotno stanje »Glasbene Matice« nastopa pač mnogo vprašanj, ki jih tu moremo samo naznačiti, ne pa na kratko rešiti.

Kar se tiče moralne podpore pevcev našim izbornim glasbenikom, to mislimo, da se že dobe močje, ki ostalim pojasnijo, da se glasba ne goji radi osebne naklonjenosti, temuč iz višjih in občih ozirov, ter da bi bili povsod srečni, da imajo takih glasbenih voditeljev, kakor jih imamo pri nas. Pevci naj se zopet združijo s tistim ognjem in tisto zavednostjo, kakor so se po ljubljanskem potresu za dunajske koncerte — pa bode iskati zbora, ki bi bil »Matičnemu« enak, bodisi moški ali mešani! Več vztrajnosti in nekaterim več — spoznanja treba; kdor je solist za veselo družbo, še ni vselej tudi za koncert! —

Kar se tiče pa gmotne podpore, to se ne bode zanašati samo na zasebnike, temuč najti bode neke zveze med glasbenim zavodom in našimi denarnimi zavodi pa tudi javnimi zastopi v deželi in izven nje. Kronovina Kranjska, ki ima svoje gledišče, bode v glasbene in dramske svrhe morala izdati nedvomno še več tisočakov kakor doslej, zato pa ji bode tudi natančneje paziti, kje se podpore nalagajo res plodonosno.

Izdatki za izobrazbo in omiko naroda, ki so prav tako potrebni kakor drugi, naj bodo plodonosni ravno tako, kakor so podpore za kmetijske, zdravstvene in druge naprave po deželi. V nadzor prave uporabe takih izdatkov pa treba strokovnega uradnika, kakor jih res imajo nekateri deželni zastopi. Dežela Kranjska naj morda skupno z ljubljanskim mestom, ki tudi mnogo žrtvuje v te svrhe, ustvari tako

nadzorstvo, ki bode smelo vsak čas pregledati in nadzirati stvarno in blagajniško poslovanje podpiranih društev in zavodov, ki naj bode njim in podpiralcem stavilo nasvete, da bodo tudi uspehi podpor vredni. Podpiranci naj potem pazijo, da podpore obdrže! Podpiranci pa se hočejo zato potruditi, da njih delovanje dobi več zanimanja med narodom. Za redno izdajanje glasbenih proizvodov in morda tudi glasbenega lista¹⁾ ne samo z umetnostno, temuč tudi poučno vsebino bi se morala pritegniti mnogoštevilna naša pevska društva. Zveza pevskih društev, že davno zasnovana, a še ne oživljena, bi ne pospešila samo moralno, nego še bolj gmotno krepki razvoj naše glasbe. — Vse to so vprašanja, ki nujno čakajo ne samo posvetovanj, temuč pravega dela, in ki bodo skupni narodni organizaciji v občutno škodo, ako se skoro povoljno ne rešijo.

Pri tem pa sta v gmotnem oziru iz povedanih razlogov prav odločno udeleženi mesto Ljubljana in dežela Kranjska. V obeh zastopih naj torej resno vpoštevajo omenjene nasvete, ako nočejo, da smo oškodovani oni in mi! —

Tako jasno, ko o polnoči . . .

Tako jasno, ko o polnoči
pomladnje nebo,
tako jasno in tihosanjavo
je tvoje oko.

In proseč ko v molitvi pobožni
jaz zrem v to nebó,
ah, in čutim, moja duša ne pride
nikdar v to nebó.

A. Gradnik.

¹⁾ Nov glasben list bi po našem mnenju pač ne bil potreben, ker imamo že izvrstne »Nove akorde«, ki jih ureja dr. G. Krek in izdaje L. Schwentner.
Uredništvo.